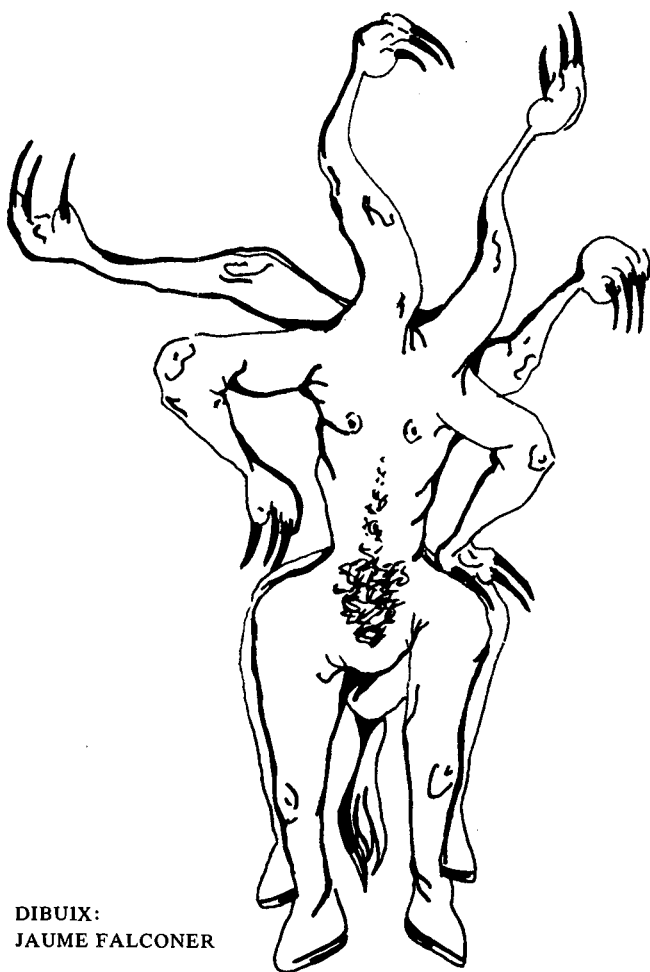

DARWIN I ALGUNS ASPECTES SOCIOLÒGICS DE LA SEVA TEORIA DE L'EVOLUCIÓ

per BARTOMEU MULET TROBAT

INTRODUCCIÓ

Constantment quan parlem d'història o de Sociologia ens demanam per la rigorositat dels seus mètodes i a vegades les respostes donades no resulten convincents, ja que no sabem quan deim que hem de fer història social, si feim sociologia històrica o història sociològica. El mateix passa quan parlem de sociologia, ja que els fenòmens estudiats al ésser-ho formen part d'un temps passat.

DIBUIX:
JAUME FALCONER

Ara bé en un intent d'objectivar el que es pot anomenar anàlisi sociològica de la realitat social és el que, a partir de les aportacions d'en Darwin els estudiosos de la societat es proposen l'adopció d'una nova metodologia científica, ja que es planteja una teoria general de la vida en el nostre món. Es produeix un intent d'agermanament entre les ciències naturals i les socials o humanes.

Però evidentment no va ésser l'únic científic que es va preocupar per cercar els lligams entre les ciències. En aquest sentit, camí d'una nova societat, cal recordar autors contemporanis seus, com per exemple Huxley, Galton, Karl Marx, etc., elements que preparaven el camí de la irrupció de la Sociologia a la nostra societat. Una ciència de la que podem recordar com a fundadors a Comte, Spencer, Marx, i posteriorment Durkheim, Weber, Simmel, etc. Personatges que directe o indirectament aportaren reflexions possibilitadores d'una anàlisi social de l'educació i en conseqüència del naixement de la Sociologia de l'educació. És a dir, és el naixement de les anomenades Sociologies Especials.

Sociologisme i biologisme, al llarg del temps ens han servit per aclarir el sentit que té l'educació dins la societat, cercant els lligams existents entre cultura, herència, educació, ciència, tecnologia i societat. D'aquí la importància que es dona a la investigació interdisciplinària avui en dia, és una forma d'entendre i observar la vida com una totalitat en evolució, amb els seus canvis i transformacions.

És la qüestió a resoldre, la de trobar un pont entre les ciències, que ens possibiliti la comprensió dels fenòmens que es pretenen estudiar. La cibernètica, la Semiòtica, la Teoria General de Sistemes, en són un exemple que a través de les diverses ciències socials i humanes, Psicologia, Antropologia, Sociologia, etc., no s'ha ofert la resposta definitiva en els interrogants presentats a debat i a reflexió pels investigadors.

Les teories d'en Darwin no arribaren al món per generació espontània, per això al analitzarles

hem de tenir present les circumstàncies socio-culturals i econòmiques que determinaren la seva possibilitat. Recordem que Darwin viu a una època de canvis profunds, a on es prepara l'estructuració del nou règim, era el moment en que es desenvolupava la industrialització, era l'escalada cap al poder de la burgesia, era una època de canvis i transformacions socials i econòmiques, a on el capitalisme prenia força, i al mateix temps es conformaven les que modernament anomenem nacions-estat.

Es començava a desenvolupar una nova idea de progrés, però amb moments de reacció política de les classes privilegiades, que no es resignaven a perdre el poder i el seu protagonisme, es per això que hi ha avanços i frustracions, revolucions i contra revolucions. Neixen teories i doctrines de contestació a la nova realitat (Proudhon, Marx, Engels, etc.) i també de reacció.

En Darwin és un exemple de pensador de nou règim i que inicia les bases de la nova ciència, camí per altra banda ja iniciat en el segle XVIII, quan els il·lustrats es preocupen per introduir el que anomenem ciències noves o experimentals (física, química, ciències de la naturalesa, etc.) i que moltes vegades no tenen cabuda a les Universitats borbòniques decadents.

DARWIN I LA SEVA SOCIOLOGIA

Per a Darwin i el seu saber va esser determinant el seu viatge a 1831, un "viatge que va canviar el món" en el que "conforme la pequeña embarcación tocaba las islas y territorios de varios continentes, a lo largo de cinco años, Darwin iba descubriendo que todos los seres vivos forman parte de una interminable cadena biológica"¹ era el principi d'elaboració de les seves teories evolucionistes i el reconeixement de la importància de la coneixença dels sers en el seu propi medi.

Pel que fa referència al pensament social de Darwin, hem de situar els seus orígens a les teories que tingueren lloc al moment de plenitud de la divulgació del liberalisme i es així que en G. Bouthoul ens indica:

"Estos autores (Ricardo i Malthus) interrumpieron por primera vez el optimismo integral de los economistas ortodoxos. La objeción principal de estos autores fue la avaricia de la naturaleza: por una parte, la ley del rendimiento decreciente de la agricultura muestra que el trabajo y el esfuerzo tienden a hacerse inútiles a medida que aumentan en intensidad; por otra, la ley de la renta pone de manifiesto que los beneficios más sustanciosos son los menos merecidos; finalmente la ley de la población enunciada por Malthus, al conjugarse con la ley de renta, demuestra cómo la naturaleza resiste o se opone por medios crueles a los excesos de la fecundidad humana de donde resultan los graves problemas de la antinomia demográfica. Pronto Darwin (1809-1882) describirá los rigores de la selección y de la supervivencia del más apto".²

Es farà necessari un plantejament de les investigacions en el camp socio-econòmic, i també en el cultural i educatiu, pensem per altra banda, que és a partir de la generalització de les noves teories liberals que s'exten la preocupació per beneficiar a la major part de la població de l'educació i així potenciar les noves idees en els individus que formaran part de la nova societat.

Les teories evolucionistes d'en Darwin ens suggereixen en el camp de l'educació una nova combinació d'anàlisi, que es pot sintetitzar segons la relació que suggereix el significat d'aquests conceptes: Herència, Educació, Cultura i Transmissió, que s'han d'estudiar amb una metodologia relacional que expliqui la seva influència en el desenvolupament de la persona i de la societat.

Es quan es planteja la relació herència-ambient-educació, però fent una observació a les reflexions d'en Darwin:

"la evolución orgánica sólo transmite unos mensajes hereditarios que en combinación con el ambiente, producen todas las determinaciones de los seres vivos. Ahora bien, la cultura no se transmite como es obvio a través de los genes, sino de generación en generación, mediante el aprendizaje de la información acumulada en una memoria externa independientemente de los caracteres físicos o biológicos".³

Encara que en Darwin en principi desconeixia la qüestió en tal dimensió, ja que admitia que existia la possibilitat d'heredar els caràcters adqui-

rits, la qual cosa avui en dia des del punt de vista de la genètica moderna pareix ésser que no és admés.

Les teories d'en Darwin tengueren repercussions en els ambients eclesiàstics, ja que abans d'en Darwin, es pensava que els éssers vius havien surgit d'un acte de creació, de la mà de Deu, i que practicament no havien evolucionat des de la seva creació. És clar que això va produir un impacte que va provocar la reacció de les ments més dogmàtiques de l'Església, explicant per tant el retràs que es va produir de les seves teories en el món catòlic.

Si bé en Darwin també parla de qüestions sociològiques, ens parla de la família, de l'herència cultural, de les civilitzacions, de l'evolució de les societats, del sexe i de les diferències entre l'home i la dona, de la propietat, no sempre ho fa de manera tan avançada com ho podria fer des del punt de vista de les ciències naturals. Per exemple, sobre la propietat ens diu:

"En todos los países el hombre acumula riquezas y las transmite a sus hijos. De ello resulta que los ricos, independientemente de cualquier superioridad corporal o mental, poseen grandes ventajas sobre los niños pobres al comenzar la lucha por la existencia. Por otra parte, los hijos de padres que mueren jóvenes y que por consiguiente, por regla general tienen una mala salud y poco vigor, heredan antes que los otros hijos... Con todo, la propiedad está lejos de constituir un mal absoluto, ya que, sin la acumulación de capitales, las artes no podrían progresar..."⁴

Profunditzant una mica, veim que les seves teories evolucionistes respecte a la societat, d'avegades són molt moralistes, i que segons quina interpretació en feim ens semblen conservadores, però per ventura en aquells temps resultaven ésser més progressistes del que avui ens poden semblar.

És evident, que, dins tot això es veia que la millora de la convivència i l'avenç tecnològic afavoriria una selecció natural, més condicionada per a la culturalització de la societat i de la millora de les condicions de vida. La família més acomodada per dur a terme una vida més tranquil·la, la reducció de les malalties, afavoririen una més gran adaptació de l'espècie humana a unes condicions de vida més favorables per a subsistir i reproduir-se, per tant la selecció natural seria a poc a poc substituïda per una selecció cultural.⁵ Era l'educació i l'esperança per afavorir el progrés de la societat, una societat on els homes fossin més productius uns i altres acumuladors de capital per potenciar les grans inversions. Era la nova divisió del treball que marcaria l'estructura-

DIBUIX:
JAUME FALCONER

LES TEORIES SOCIOEVOLUCIONISTES DE HERBERT SPENCER

Si bé les teories sociològiques de l'evolucionisme de Darwin tingueren incidència en el desenvolupament de la sociologia, encara que no en la força que ho foren a altres camps, com la psicologia o la pedagogia, hem de senyalar el paper que a la història d'aquesta disciplina va jugar en Herbert Spencer (1820-1903). Autor que pot ésser considerat un dels grans pares de la sociologia contemporània.

La seva teoria organicista orientada pels treballs de Darwin i Lamarck, es va condensar, segons ens indica G. Bouthoul, en una llei de l'evolució, en aquests termes:

"...es aquella que hace pasar a un agregado de lo homogéneo a lo heterogéneo por medio de una transformación lenta. Por lo tanto la evolución constituye, en todos los terrenos, un proceso de diferenciación. En el mundo social los grupos de hombres empiezan por ser una especie de hondas en las que todos los miembros están en el mismo nivel intelectual, técnico y económico a la vez. Después se van organizando y llegan a ser conjuntos completos en la que la división del trabajo y las relaciones jurídicas entre los individuos tienden a ser diferenciadas".⁶

Segons la seva concepció, la societat era analogia comparativa de tipus històric, comparant la societat amb un organisme vivent, que arribava fins a l'exigència. Era un biòleg i científic que en el camp de l'educació i de l'anàlisi social obrirà camins d'investigació i reflexió. També cal considerar la seva aportació teòrica dins la corrent positivista i utilitarista, fruit de les orientacions filosòfiques del seu temps. I al considerar que tota realitat diversificada està dins un con-

junt que forma una totalitat, es pot afirmar que és universalista. Però també cal afirmar que les seves teories de prospectiva històrica no s'han complert, ja que les seves previsions sobre la trajectòria de la societat capitalista no han format part de la realitat, segons les afirmacions del seu pensament, si bé és veritat que les societats han anat passant d'un primitivisme-rural a un tecnologisme-urbà molt complexe.

En certa manera, es pot afirmar que el pensament d'en Spencer resultava determinista, però que des del punt de vista de la transmissió de l'herència social i natural, es el principi d'una nova reflexió en el camp psicològic i pedagògic. Ens fa tenir present que, en el desenvolupament de la conducta individual i social influeixen factors hereditaris.

Però també, cal matitzar aquí que gran part de les conductes col·lectives i individuals són fruit de l'aprenentatge ambiental i cultural, heretada a conseqüència de la transmissió d'uns valors, costums i formes de vida a través de l'educació, per exemple, i encara que les condicions individuals condicionin el grau de receptivitat de les informacions rebudes.

El pensament sociològic i polític d'en Spencer era d'un caire conservador, i encara que les teories evolucionistes d'en Darwin provocassin una ruptura, com si es tractas de l'entrada en un nou règim de la ciència, en uns moments en que es produïa l'escalada de la burgesia cap al poder i el desenvolupament del capitalisme, Spencer com a bon anglès elitista ens dona una visió de la selecció natural. En aquest sentit T. Caplow ens diu: "Spencer interpretó que la teoria de Darwin de la mejora de las especies por selección natural implica que cualquier interferencia en esta selección resultaría perjudicial para la especie. Dió por supuesto que las clases inglesas ricas y educadas eran las más capaces, y argüía que el estado nada debía hacer para aliviar la condición de los pobres..."⁷

La teoria d'en Spencer representava la conservació dels privilegis, que anaven essent afavorits pel desenvolupament del capitalisme. El seu pensament no tenia assimilat el grau de canvi i de transformació que expressava en Darwin a les seves teories evolucionistes a nivell de ciències naturals.

Era en certa manera defensor de l'ordre establert, de la jerarquització de la societat, era un pensador que es preocupava al mateix temps per aclarir el camí de la burgesia cap al poder a través del canvi de les relacions de producció en el desenvolupament de la industrialització, defensava el progrés dominat per les classes poderoses, per ell, les més capacitades.

Però en definitiva era un pas endavant cap a la sistematització de l'estudi de la nostra societat, era una aproximació de les metodologies d'investigació de les ciències naturals a les ciències socials per analogia. L'objectivització de l'anàlisi a les ciències socials, és avui en dia qüestió no superada, almenys des de el punt de vista d'aconseguir uns dels seus objectius més importants.

La pedagogia d'en Spencer també té implicacions sociològiques degut a la seva orientació utilitarista i científista. Promou un tipus de pedagogia sociològica controlada per una èlit científica, en defensa d'una mentalitat que, avui calificaríem de tecnocràtica i utilitarista.

Si hem de situar històricament l'evolucionisme a la sociologia, cal tenir present el que diu Madeleine Grawitz, quan parla dels orígens dels corrents evolucionistes anteriors al darwinisme, i del paper que Spencer va jugar en el seu desenvolupament:

"el més important dels representants de la tendència naturalista, es un dels primers que va precisar la noció dels tipus socials, però la seva noció d'evolució segueix essent vaga, el seu psicologisme, deterministe i poc convincent".⁸

Paraules que son una mica síntesi de les aportacions favorables i desfavorables demunt les reflexions sociològiques d'aquest autor, que considerava a la societat com un organisme vivent subordinat a les lleis de la naturalesa.

NOTES

¹ Vegeu l'article *La Aventura de Darwin. Un viaje que cambió el mundo*. Rev. de Geografía Universl. Autor Rene Anaya, n.º 4. Nov. 1977, pàg. 615-639.

² GASTON BOUTHOU. *Historia de la Sociología*. Oikos-Tau. Barcelona, 1979, pàg. 50.

³ La Evolución de las Especies. Edit. Salvat. Barcelona, 1973, pàg. 135.

⁴ DARWIN *Teoría de la Evolución*. Edic. Península. Barcelona, 1975, pàg. 166.

⁵ Si és veritat que Darwin no ens fa un tractat de Sociologia, i no toca les qüestions estrictament socials si no de pasada, en els seus textos es fan referències que ens indiquen la seva preocupació pels aspectes socials de la vida de l'home. Ens ofereix per això l'aplicació a la vida social el principi de selecció natural. Veure Rev. Mundo Científico. "1882-1982). Centenario de Darwin", n.º 12. Març 1982.

Per completar la visió demunt les teories evolucionistes cal consultar també:

DARWIN *El Origen de las Especies*. Alianza edit. Barcelona, 1973.

Varis autors *Evolución*. Edit. Omega. Barcelona, 1980.

Idem. "La Evolución" B. A. C. Madrid, 1976.

⁶ GASTON BOUTHOU. Op. Cit. pàg. 79.

⁷ THEODORE CAPLOW. *Sociología Fundamental*. Edit. Vicens Vives. Barcelona, 1974, pàg. 199.

⁸ MADELEINE GRAWITZ. *Métodos y técnicas de las ciencias sociales*. Edit. Hispano Europea. Barcelona, 1975, pàg. 132.